

## HIỆU QUẢ CỦA CÁC BIỆN PHÁP GIÁM SÁT CÚM GIA CẦM Ở VIỆT NAM

*Nguyễn Văn Cẩm*

*Trung tâm Thú y cộng đồng*

Theo báo cáo của Bộ Nông nghiệp và PTNT, Việt Nam dịch cúm gia cầm xuất hiện từ cuối tháng 12/2003, tại trại gà giống của công ty CP đóng tại xã Thủy Xuân Tiên, huyện Chương Mỹ, tỉnh Hà Tây (cũ). Cùng thời gian này, dịch cũng xảy ở trại gà công ty Jafa tại Vĩnh Phúc sau đó lan ra các tỉnh phía Bắc và xuất hiện ở hai tỉnh phía Nam là Tiền Giang, Long An. Tiếp theo dịch lây lan nhanh chóng sang các tỉnh khác. Đã có 57/64 tỉnh thành có dịch cúm gia cầm vào năm 2004.

Diễn biến dịch cúm A/H5N1 ở Việt nam theo từng năm (từ năm 2004 đến nay) có sự khác nhau. Giai đoạn cao điểm là vào tháng 2/2004 (bình quân mỗi ngày có khoảng 15-20 huyện phát sinh ổ dịch mới. Số gia cầm phải tiêu hủy hàng ngày từ 2-3 triệu con, ngày cao điểm nhất phải tiêu hủy 4 triệu con. Số người nhiễm cúm gia cầm năm 2004 là 29 người trong đó có 20 người tử vong, năm 2005 là 61 người trong đó 19 người tử vong – được cho là nước có số người chết về cúm A/H5N1 cao nhất thế giới lúc đó. Những năm sau dịch cúm tái phát nhưng theo chiều hướng giảm dần: thời gian dịch ngắn, phạm vi dịch hẹp, thiệt hại dịch giảm. Số người nhiễm trong năm 2009 là 5, số người nhiễm năm 2010 là 7 trong đó có 2 người tử vong giảm rất nhiều so với năm 2004, 2005. Đặc biệt theo thông báo của Cục Thú y từ ngày 23/7/2010 đến tháng 11/2010 không có ổ dịch cúm gia cầm nào tái phát.

Trên nền ngành chăn nuôi gia cầm của nước ta cơ bản là phân tán, nhỏ lẻ khó áp dụng biện pháp an toàn sinh học đồng bộ. Do vậy, có được thành quả trên phải nói đến sự nỗ lực của chính phủ, các cấp các ngành, các địa phương đã có những chủ trương, biện pháp đúng, phù hợp để giám sát và khống chế dịch cúm gia cầm có hiệu quả. Hiệu quả của công tác giám sát diễn biến tình hình dịch cúm gia cầm đã giảm mạnh trong những năm qua và đến nay cơ bản đã khống chế được. Những biện pháp giám sát chính đó là:

### **1. Giám sát thông qua công tác tuyên truyền:**

Cúm gia cầm là bệnh truyền nhiễm nguy hiểm không chỉ gây bệnh cho gia cầm mà còn lây sang cả người. Do vậy công tác tuyên truyền đã được nhà nước đề cao như phát cảnh báo bệnh cúm thường xuyên trên các phương tiện truyền thông đại chúng (truyền hình, truyền thanh), in tài liệu, tờ rơi phát cho nhân dân. Ngay năm 2004 đã in và phân phát 104.900 tờ rơi, 61.410 cuốn sách về hướng dẫn phòng chống, đề phòng lây nhiễm bệnh cúm gia cầm, 10.000 cuốn sách về bệnh cúm gia cầm và biện pháp phòng chống cho các tỉnh, thành phố. Để quần chúng hiểu về bệnh cúm khi có dịch sẽ khai báo ngay và có biện pháp phòng cho bản thân mình. Công tác này cho đến nay vẫn được duy trì và quan tâm.

### **2. Giám sát thông qua hoạt động của Ban chỉ đạo cúm.**

Ngày 28/1/2004, Thủ tướng Chính phủ ra Quyết định số 13/2004/QĐ-TTg thành lập Ban chỉ đạo quốc gia phòng chống dịch cúm gia cầm do Bộ trưởng Bộ Nông nghiệp và PTNT làm Trưởng ban, Thứ trưởng các Bộ, ngành có liên quan là thành viên. Ban chỉ đạo ban đầu họp 1 tuần 1 lần, khi dịch đã được khống chế 2 tuần họp 1 lần và vẫn duy trì cho đến nay. Trong cuộc họp Ban chỉ đạo nắm bắt tình hình, có các văn bản chỉ đạo kịp thời. Đồng thời những thời điểm có nguy cơ xảy ra dịch cúm phân công các đoàn gồm lãnh đạo của các Bộ đi kiểm tra, chỉ đạo ở các địa phương. Do vậy Ban chỉ đạo chống dịch của các đại phương cũng như các cấp chính quyền luôn luôn phải quan đến công tác giám sát dịch cúm.

### **3. Giám sát thông qua Pháp lệnh Thú y.**

Năm 2004 pháp lệnh Thú y sửa đổi, bổ sung của pháp lệnh Thú y năm 1993 đã được Thường vụ Quốc hội thông qua và được Chủ tịch nước ký ban hành, đồng thời Chính phủ cũng có nghị

định 33/2005/NĐ-CP hướng dẫn thực hiện Pháp lệnh. Đây là căn cứ pháp lý tăng cường công tác phòng chống dịch bệnh, kiểm dịch, kiểm soát giết mổ, củng cố hệ thống thú y từ trung ương đến địa phương ...khi có dịch. Cục Thú y đã củng cố các Phòng, Ban, đặc biệt là Phòng Dịch tễ. Hệ thống thú y ở địa phương cũng được củng cố, đặc biệt là hệ thống thú y cơ sở. Ngày 19/10/2007 Thủ tướng chính phủ đã có công văn số 1569/CP-CV đồng ý hỗ trợ đối với nhân viên thú y cấp xã bằng hệ số 1,0 so với mức lương tối thiểu hiện hành. Đồng thời các Chi cục Thú y đã tổ chức nhiều lớp tập huấn cho lực lượng này thông qua các chương trình, dự án về quản lý dịch bệnh, tiêm phòng và các nghiệp vụ chuyên môn khác để giám sát chặt chẽ và báo cáo kịp thời khi dịch xảy ra.

#### ***4. Giám sát thông qua hệ thống thông tin liên lạc:***

Từ Ban chỉ đạo cúm quốc gia đến Cục Thú y cũng như các Chi cục đều có đường dây điện thoại nóng để nhân dân báo dịch, Cục Thú y có website thông báo dịch hàng ngày để các địa phương biết. Đồng thời Cục Thú y quy định cho các Chi cục phải có báo cáo đột xuất, định kỳ (không được dấu dịch) về Cục để Cục chỉ đạo phòng chống dịch kịp thời cho các đại phương. Việc làm này được duy trì tốt trong suốt các năm qua, góp phần rất tích cực trong phòng chống dịch cúm gia cầm.

#### ***5. Giám sát thông qua chương trình tiêm phòng vắc xin cúm gia cầm:***

Mặc dù chính phủ và các cơ quan, ban, ngành ngay từ khi dịch cúm gia cầm xảy ra đã có nhiều biện pháp tổng hợp để phòng chống dịch. Tuy nhiên, ở một nước có nền chăn nuôi còn lạc hậu, nhỏ lẻ, phân tán, dân trí thấp thì hiệu quả của các biện pháp đó chưa cao. Được sự tư vấn của tổ chức Thú y thế giới (OIE) và thực tế Việt Nam, Chính phủ đã đồng ý sử dụng vắc xin cúm gia cầm để phòng bệnh. Ngày 27/9/2005 Bộ trưởng bộ Nông nghiệp và PTNT đã ký Quyết định 2586/QĐ/BNN-TY phê duyệt “Dự án tiêm phòng cúm gia cầm”. Đây là một chủ trương lớn, hàng năm Nhà nước chi hàng trăm tỷ đồng để mua vắc xin và tổ chức tiêm phòng. Trong các chương trình giám sát sau tiêm phòng cho thấy tỷ lệ có miễn dịch trong các hộ gia đình khoảng 70-80%, trong các trại giống khoảng 80-90%. Đây là kết quả thuyết phục để đánh giá việc tiêm phòng hạn chế được các ổ dịch lây lan nhanh, mạnh và chết nhiều như trước đây.

#### ***6. Giám sát thông qua cơ chế chính sách.***

Trước tình hình dịch cúm xảy ra, Nhà nước đã có văn bản quy định ở đâu xảy ra dịch ở đó phải tiêu hủy toàn bộ số gia cầm còn lại và được nhà nước hỗ trợ trong quyết định số 719/QĐ-TTg ngày 5/6/2008 của Thủ tướng chính phủ. Đây là biện pháp tích cực nhằm không để người chăn nuôi thiệt thòi, khuyến khích khai báo dịch sớm. Bên cạnh đó cũng có chính sách của Nhà nước hỗ trợ động viên lực lượng thú y đi chống dịch, tiêu hủy gia cầm tạo động lực cho cán bộ chuyên môn làm việc có hiệu quả. Nhà nước cũng cấp kinh phí cho việc mua hóa chất, tiêu độc khử trùng, chuồng trại, môi trường định kỳ để diệt mầm bệnh. Công tác này được các địa phương tiến hành thường xuyên. Vì vậy hạn chế rất lớn sự phát tán của mầm bệnh và đảm bảo vệ sinh môi trường.

#### ***7. Giám sát thông qua các chương trình trong nước và quốc tế.***

Ngay từ những ngày đầu tiên xảy ra dịch cúm gia cầm, Việt Nam đã nhận được sự ủng hộ và giúp đỡ nhiệt tình từ các tổ chức quốc tế và trong nước. Sau đó lại nhận được sự hỗ trợ về kinh phí để tổ chức giám sát dịch cúm gia cầm hàng năm từ WB, FAO và chính phủ. Một số tỉnh cũng chi kinh phí địa phương trong chương trình giám sát của mình. Điều này có tác dụng tích cực, chủ động cảnh báo sự lưu hành của vi rút cũng như hiệu quả của chương trình tiêm phòng cúm gia cầm quốc gia nhằm hạn chế dịch bệnh. Đồng thời là tư liệu rất thời sự để Ban chỉ đạo quốc gia trong các cuộc họp hàng tuần có những quyết sách đúng trong phòng chống dịch bệnh kịp thời.

#### ***8. Giám sát bằng biện pháp chăn nuôi an toàn sinh học:***

Đây là giải pháp áp dụng tổng hợp, đồng bộ các biện pháp kỹ thuật và quản lý giữa chăn nuôi và thú y nhằm ngăn ngừa sự tiếp xúc giữa gia cầm và mầm bệnh, đảm bảo cho gia cầm được khỏe mạnh, không dịch bệnh. Tuy nhiên, biện pháp này chỉ có thể áp dụng được với các trang trại có điều kiện. Từ năm 2004 Bộ Nông nghiệp và PTNT đã ban hành các quy định, các cơ quan chức năng đã có những hướng dẫn cụ thể về quy trình kỹ thuật. Năm 2004, 2005 nhiều trang trại bị dịch cúm hoành hành gây thiệt hại nghiêm trọng về kinh tế. Do đó, khi có các quy định và hướng dẫn kỹ thuật các trang trại đã đầu tư cơ sở vật chất, con người, kỹ thuật và tăng cường quản lý thực hiện nghiêm túc các quy định về chuyên môn. Vì vậy, từ năm 2006 đến nay các trang trại chăn nuôi gia cầm tập trung hầu như không xảy ra dịch cúm gia cầm. Đây là biện pháp lý tưởng mà các địa phương đang phấn đấu tiến tới trong quy hoạch khu chăn nuôi gia cầm phù hợp để thực hiện biện pháp này.

#### ***9. Giám sát bằng biện pháp kỹ thuật, nâng cao năng lực hệ thống giám sát:***

Trung tâm Chẩn đoán Thú y Trung ương và Viện Thú y đã được trang bị đầy đủ điều kiện trang thiết bị giám sát và trang thiết bị an toàn sinh học để phân lập và công cường độc. Do vậy, thường xuyên giám sát được biến đổi của vi rút cúm A/H5N1 thực địa theo thời gian để đánh giá sự tương đồng của vi rút và vắc xin giúp Cục Thú y và Ban chỉ đạo cúm quốc gia có quyết sách về chiến lược sử dụng vắc xin cũng như phòng chống để hạn chế dịch bệnh.

Các cơ quan Thú y vùng, Phân Viện Thú y và một số Chi cục Thú y đã được trang bị đầy đủ máy PCR, ELISA, các thiết bị phòng thí nghiệm, cán bộ được đào tạo đủ năng lực về kỹ thuật để chẩn đoán nhanh, chính xác phát hiện các ổ dịch cúm gia cầm kịp thời cũng như giám sát hiệu quả sau tiêm phòng giúp cho giám sát tốt diễn biến tình hình cúm gia cầm.

#### ***10. Giám sát dịch bệnh lây nhiễm giữa người và gia cầm***

Khi Bộ y tế phát hiện ra người nhiễm cúm A/H5N1 thì Bộ Nông nghiệp và PTNT cũng cử ngay cán bộ đến điều tra về tình hình dịch tễ và lấy mẫu gia cầm xung quanh để xét nghiệm. Trong trường hợp gia cầm có kết quả dương tính với cúm A/H5N1 sẽ tiêu hủy theo quy định và tiêu độc sát trùng môi trường cho nên hạn chế tối thiểu sự lây lan và thiệt hại về người.

Với 10 biện pháp cơ bản trên Việt Nam đã không chế thành công dịch cúm gia cầm do cúm A/H5N1 gây nên, tạo điều kiện tốt cho ngành chăn nuôi gia cầm ngày càng phát triển bền vững và bảo vệ được sức khỏe cộng đồng.

### **TÀI LIỆU THAM KHẢO**

1. Báo cáo tổng kết cúm gia cầm của Bộ Nông nghiệp và PTNT năm 2006, 2008.
2. Báo cáo tổng kết của Cục Thú y năm 2005, 2006, 2007, 2008, 2009
3. Báo cáo của Cục Thú y tại hội thảo khu vực về cúm gia cầm ngày 25/10/2010
4. Các văn bản chỉ đạo phòng, chống cúm gia cầm của Cục Thú y, của Bộ Nông nghiệp và PTNT từ năm 2004 - 2010.